

ARSEN DUPLANČIĆ

RAZGRANIČENJE IZMEĐU SPLITA I TROGIRA NA ČIOVU U 15. STOLJEĆU

UDK 904/908(497.5 Čiovo) "14"
Stručni rad
Professional paper
Priljeno: ožujak 1993.
Received: March 1993

Arsen Duplančić
HR - 21000 Split
Arheološki muzej
Zrinsko-Frankopanska 25

U članku se objavljuju granični stupovi između Splita i Trogira na Čiovu od kojih jedan ima natpis iz 1473. Uz to se govori o srušenoj crkvi Sv. Marije koja se nalazila nedaleko od granice i o kući obitelji Alberti, podignutoj, vjerojatno, blizu nje.

U sklopu splitske komune nalazi se još od srednjeg vijeka istočni dio otoka Čiova. Kako i kada je Split došao u njegov posjed nije poznato. O tome izvori i povjesničari ne govore ništa, a njegova pripadnost Splitu uzima se kao opće poznata činjenica.

Vijesti koje to potvrđuju javljaju se kasno: sredinom 14. stoljeća. Splitsko Veliko vijeće daje 1352. u zakup na pet godina Balciju Petra Papalisa ubiranje poreza na Čiovu za 150 libara godišnje.¹ Iste godine donosi odluku da se zbog ispaše sitna stoka premjesti sa splitskog polja na Čiovo.² Davanje u zakup skupljanja poreza na Čiovu spominje se ponovno 1358.,³ a iste godine i dio žita koji s tog otoka pripada općini nakon žetve.⁴ U kasnijim stoljećima prihodi sa Čiova redovito se javljaju u komunalnim proračunima,⁵ a dio njegova pučanstva ubraja se u splitski teritorij.⁶

Razmirice i sukobi između Splita i Trogira zbog granice u Kaštelima dobro su poznati, a rezultirali su konačnim određivanjem granice kod stupa pod Ostromogom.⁷ Je li bilo i kakve su bile rasprave zbog obližnjeg im otoka, ne znamo. Čiovo se spominje prigodom utvrđivanja mira između Splitsana i Trogirana 1243., ali samo kao mjesto na kojem su se našli njihovi predstavnici radi pregovora.⁸ Međutim, poznavajući nesnošljivost susjedâ, koju potvrđuju i kasnije mletačke odredbe o slobodnom obrađivanju zemljišta i trgovini,⁹ vjerojatno je bilo nekih sporova. O tome na posredan način govore kameni stupovi međaši postavljeni 1473. Oni nisu nepoznati jer ih je u literaturu uveo već Ivan Lucić 1673. On ne govori koliko ih je bilo i kada su postavljeni nego samo kaže da se "još i danas vide stupovi postavljeni na brojnim suhozidima".¹⁰ Spominju se 1925. u opisu splitskog teritorija,¹¹ zatim 1933. u članku o čiovskim spomenicima,¹² pa 1954. u svezi s crkvom Sv. Petra,¹³ 1957. na temelju vizitacije nadbiskupa P. Bizze¹⁴ i konačno 1984. u svezi s granicama trogirске komune.¹⁵

Postavljanje stupova kao oznaka za granicu na ovim prostorima ima svoj kontinuitet još iz antičkih vremena. O tome svjedoči kameni međaš (terminus) iz 1. st. iz Podstrane istočno od Splita¹⁶ i gotovo četrdeset graničnih natpisa iz rimskog doba nađenih u Dalmaciji.¹⁷ Stupovi i kameni s natpisima ili drugim oznakama služe i u srednjem vijeku pa se tako npr. spominju 1191. prigodom razgraničenja između sela Smokvice i Labina.¹⁸ Čuven je stup pod Ostrogom u Kaštelima¹⁹, a sačuvan je i kamen s oznakom zemalja splitske nadbiskupije u Poljicima.²⁰

Koliko je izvorno bilo stupova na Čiovu, ne znamo. Do tridesetih godina ovog stoljeća bila su se sačuvala tri, a danas postoji samo jedan. Od stručnjaka njima se prvi pozabavio Ljubo Karaman. Prigodom posjeta Čiovu 1933. zabilježio je da na granici između Splita i Trogira stoji okrugli stup s dva grba. U onom okrenutom prema Trogiru prepoznao je znamen obitelji Lippomano, a u onom prema Splitu grb Zorzijevih. Karaman je također zapisao da u unutrašnjosti otoka postoji stup s natpisom, da je tu granica i da ima godinu (147...)²¹ O Karamanovu obilasku Čiova izvijestio je u novinama tadašnji slatinski župnik don Miho Dražin. Po njegovim riječima jedan stup se nalazio blizu ruševina crkve Sv. Mare kraj morske obale, a imao je grbove Splita i Trogira (sic!). Drugi stup s natpisom bio je na vrhu otoka, na položaju Bristovac, dok je treći bio s južne strane Čiova. Međutim, njega su pastiri bacili u more, ali se raspoznavalo mjesto na kojem se nalazio.²²

Najtočnije i najopširnije stupove međaše obradio je Mihovil Abramić u neobjavljenom članku "Pogranični stupovi između Splita i Trogira". U njemu se usredotočio samo na stupove i nije ulazio u problem granice, ali su zato dragocjene fotografije kojima ih je dokumentirao i koje se ovdje objavljuju. Abramić je posjetio Čiovo 1941. i tada zatekao sljedeće stupove.²³

"Sa sjeverne strane prvi stoji na svojem prvobitnom mjestu nedaleko skoro porušene crkvice sv. Marine (sic!), na obalnom putu Slatine - Sv. Križ-Trogir, u uskom poljskom hodniku napunjenom kamenjem, koje je lijevo i desno popadalo s okolne ograde. (Sl. 2).²⁴ Ovaj hodnik čini granicu između općinskog teritorija Splita i Trogira. Stupić je daleko od mora oko 50 m, a od gori spomenutog puta oko 30 m. Visok je 1.20 m, a dijametar mu je 25 cm; njegova gornja strana dosta je oštećena, a čitava njegova površina je pokrivena gustim lišajima, tako da se tek za povoljne svjetlosti jedva razpoznavaju dva grba, klesana u bas-reljefu, jedan naprama drugom, u štit oblika konjske lubanje: na desno onaj već opisani obitelji Lippomani, a na lijevo od plemenitih Michieli. ... Udubina na vrhu stupa otkriva, da je tu bilo umetnuto koplje ili pak željezna žbica, možda od nekog križa.

Drugi stupovi stajahu na granici na sjevernom obronku brežuljka, koji se od leđa otoka lagano spuštaju prema Kaštelanskom zaljevu. Na tački 2 lista u slici, nazvanoj Kraljev gaj, otkrili smo tri komada dvaju tankih stupova (dijametar 25-30 cm), bez ikakva traga bilo natpisa, bilo bas-reljefa ili pak dekorativnog crteža.

Granica u blizini kote 218 (Rudine) dosiže najveći vrh na otoku, gdje je stajao međaš s natpisom i s grbovima Venecije i splitskih i trogirskih konta (točka 3). Ovom mjestu davala se najveća važnost, jer je vjerojatno tuda prolazio put ili staza, koja je spajala Slatine, selo na splitskom teritoriju, sa Žednom i Trogirom.

Odavle sadašnja granica prelazi na kotu 212, a zatim se naglo spušta i dosiže obalu Šoltanskog kanala. Sigurno nije nastala nikakva promjena od mletačkog doba do danas. Zapitao sam seljake na licu mjesta i oni su me uvjerali, da u blizini naznačene kote 212 sve do natrag malo vremena se vidio također tanak i visok stup (tačka 4), koji je sad nestao i po svoj prilici je slomljen i uzidan u kakav ograđan zid; možda bi se pomljivim traženjem pronašao. Stup na tački 5 blizu obale stajao je sve do nedavna. Nije mi poznato, da li je imao kakav natpis ili druge pojedinosti. Mnogi su me seljaci uvjerali, da su ga pastiri igrajući otkotrljali sve do obale, a zatim ga bacili u more.

Ovdje bijahu najmanje pet stupova, koji su naznačivali granicu između Splita i Trogira već od mletačkog vremena. Glavni, gori opisani stup, stajao je na visoravni otoka u blizini kote 218 na mjestu zvanom "Bristovačka draga", drugi u blizini sjeverne obale (i sada na istom mjestu), treći nedaleko južne obale otoka. Između ovog na visoravni i onih u blizini mora bijaše smješten barem još jedan stup na svakoj padini, ali je vjerovatno da je bilo podignuto i više njih, tako na tački 2 najmanje dva."

Glavni stup s vrha Čiova (položaj Bristovac) prenesen je zahvaljujući Abramiću i zanimanju splitske općine, koja je podmirila troškove, u Slatine te postavljen ispred župske kuće gdje se i danas nalazi. U vrhu ima četiri polja koja ispunjavaju: jedan natpis, grb Mletačke Republike i grbovi obitelji Lippomano i Michieli. Evo kako Abramić opisuje stup i kako čita natpis na njemu.

"Ovaj stup mnogo naliči na poznate rimske miljokaze, ali je manjih dimenzija (ukupna visina je 1.41 m, dijametar 28 - 29.5). Na četverouglastom podnožju (32.5 x 32 cm, visoko 67 cm), s kojim je stup bio ukopan u krševito tlo, diže se cilindrični stup, čiji je gornji dio isklesan u obliku četiri kvadratnih ploha (29 x 29 cm), postavljenih dijagonalno tako da se paneli dodiruju samo bridovima, kako se to vidi na slici 1. Izradba u domaćem vapnencu uglavnom nije sasvim dotjerana, osim toga reljefi mnogo su pretrpjeli od nevremena, a poneke su ozljede napravili od neznanja dječaci-pastiri, kojima je stup služio kao cilj za njihove igre u gađanju kamenjem.

Smatra se, da je panel s natpisom glavni. Na četiri plohe urezan je tekst sa slovima 3 - 2.5 cm visine (slika 1).²⁵

MCCCC LXXII
 AENSIS • AVGV[STI
 S]RTM • ETRAGVR[...
 CONFINIA

Prvi redak počinje možda s A(nno) D(omini); ova dva slova morala bi biti početak epigrafa. Dva zadnja znaka, što sačinjavaju broj, jedva se razpoznavaju.

Vjerovatno, da je naznaci MENSIS iz drugog retka prethodio točan datum dana, na pr.: XJMENSIS AVGV[STI decima mensis Augusti.

Jasna je zadnja uklesana riječ: confinia.

*Sl. 1. Granični stup na položaju
Dionice, pogled sa sjevera*

*Sl. 2. Granični stup na položaju
Dionice, pogled s juga*

*Sl. 3. Grb obitelji Michieli na
stupu na položaju Dionice*

*Sl. 4. Grb obitelji Lippomano na
stupu na položaju Dionice*

U trećem retku spominje se ime Splita i Trogira (*Tragurium*), ali nije sasvim sigurno, kako se imade protumačiti kraćenica Splita, gdje sada fale jedno ili dva slova, možda samo S, ako na slijedećoj sigli prepoznajemo spojna slova P i A, kao što su jasno u drugoj sigli povezana slova L i T.

Stoga bih predložio, da se pročita: *A(nno) D(omini) ? MCCCCLXXI[II] mensis Augu[sti] S[pa]l(a)t(inu)m e(t) Tragur[finum] confinia ili: S[pa]l(a)t(inoru)m e(t) Tragur[finorum] confinia.*

Na panel sa suprotne strane uklesan je Lav Sv. Marka, "in moleca", s otvorenom knjigom, ali bez natpisa (sl. 1, 2). U kvadratu na lijevo od natpisa nalazi se štit s trostranim osnovkama, udubljenim stranama i sa izbočenom gornjom crtom (sl. 3); na gornjem lijevom kutu štita je crtež, gdje je naoružan ratnik sličnim štitom prislonio koplje.²⁶ Povrh i ispod traverzalne strane uklesana je glava lava i grb plemeniti obitelji Lippomani ili Lipomano.²⁷ Na suprotnoj strani, dakle na desno od natpisa, nalazi se štit istog oblika s grbom. Ovaj je mnogo više iskvaren nego prvi; ipak se dobro i sada raspoznava da je sastavljen od šest vodoravnih ploha, izmjenično malo spuštenih i podignutih, ispunjenih ovalima novca (sl. 4). To je grb stare mletačke obitelji Michiel-ovih ili Michieli-ovih, koja je dala Serenissimi slavne duždeve, provediture i rektore.²⁸

U godini 1483. (sic!) vršio je u Splitu dužnost rektora Nikola Michiel, koji je preuzeo ovaj ured godinu dana prije (8 augusta 1482),²⁹ a u isto vrijeme trogirski knez bijaše Francesco Lippomano.³⁰ Stup je bio na granici smješten vjerojatno tako, da natpis bijaše okrenut jugu, tako da grb Michiel-ovih gleda prema Splitu, a grb Lippomanovih prema Trogiru. Na ovom međašu lav sv. Marka je heraldički simbol mletačkog vlade (sic!), tada gospodara grada Splita i Trogira. Međutim ova dva grada, čije razgraničenje bijaše provedeno, nisu predstavljena sa svojim odnosnim grbovima, koja su se upotrebljavala u dobro dotjeranim shemama na pečatima, a također i na kamenu već od XIV. stoljeća, a možda i prije,³¹ nego uprav oružjem njihovih najvećih magistrata, to jest rektora Splita Michieli i trogirskog konta Lippomana. Serenissima nije vazda dozvoljavala jedno slično očitovanje u osobnoj ambiciji svojih dužnostnika. U konkretnom slučaju upotreba ovih plemićkih grbova bijaše vjerojatno opravdana činjenicom, da je bila lična zasluga ove dvojice magistrata, što su se sporazumjeli glede spornih granica."

Idući tragom Abramićeva članka u siječnju 1993. uspjeli smo vidjeti samo stup s natpisom. Zahvaljujući starijim mještanima Slatina došli smo do mjesta gdje se nalazila crkva Sv. Marije (Mare), odnosno do početka granice na sjevernoj strani otoka. Crkva je bila dvadesetak metara zapadno od betonske piramide koja dijeli splitsko od trogirskog lovnog područja, a podignuta je uz more s južne strane ceste Trogir-Slatine. Taj predjel zove se Pišćine. Oko pedeset metara zapadno je položaj zvan Dionice koji već po imenu ukazuje na omeđeno zemljište, diobu, odnosno granicu.³² "Hodnik" koji navodi Abramić, ili "progon" kako kažu mještani, danas više ne postoji: betoniran je, a s njegove desne i lijeve strane dižu se kuće. Nema više ni stupa koji je vjerojatno završio kao građevinski materijal.³³ Do dijelova dvaju međaša na položaju Kraljev gaj nismo uspjeli doći jer je unutrašnjost otoka teško prohodna zbog neobrađivanja polja i nedostatka stoke. Postoje li oni još uvijek, nismo uspjeli saznati.

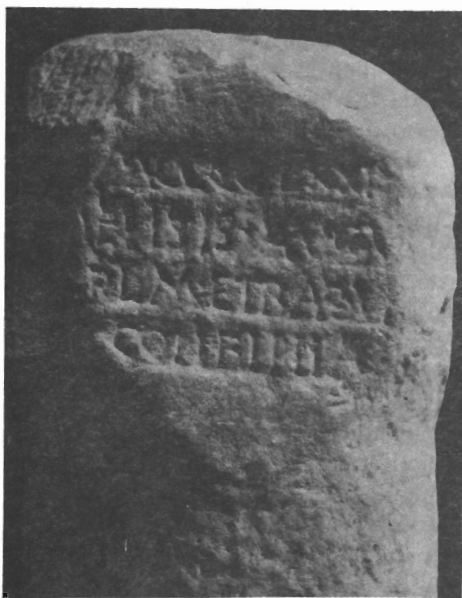
*Sl. 5. Dijelovi dvaju međaša na položaju
Kraljev gaj; lijevo učitelj Josip Relja*

*Sl. 6. Granični stup s
položaja Bristovac*

Ostaju nam, dakle, uz stup u Slatinama, samo Abramićeve fotografije koje možemo identificirati na temelju njegova opisa. Prve dvije prikazuju stup u prolazu na položaju Dionice, treća grb Michieli na tom međašu, a četvrta znamen obitelji Lippomano na istom stupu. Dijelovi dvaju graničnika u Kraljevu gaju vide se na slici broj pet. Glavni stup prikazuje slika broj šest, a njegova polja s natpisom i grbovima slike sedam do deset.

Već je spomenuto da je granica počinjala blizu crkve Sv. Mare. Tako ju je zvao narod, ali joj je pravi titular vjerojatno bila Sv. Marija, mada se u vizitaciji nadbiskupa Pacifika Bizze iz 1750. spominje kao Sv. Margareta.³⁴ Mara i Mare su hipokoristici od Marija,³⁵ a ima slučajeva da se oni izvode i od imena Margareta, odnosno Margarita.³⁶ Da se ovdje radi o Mariji upućuje jedan dokument iz 1573. u kojem se govori o obvezi služenja misa na Bogorodičine blagdane³⁷ te katastar iz 1830. u kojem je crkva zabilježena kao Sv. Marija.³⁸ Osim u katastru njen položaj ucrtan je i na arheološkoj karti Solina i okolice iz 1905. (S. Mare).³⁹

Sl. 7. Natpis na stupu s položaja Bristovac

Sl. 8. Grb Mletačke Republike na stupu s položaja Bristovac

Sl. 9. Grb obitelji Michieli na stupu s položaja Bristovac

Sl. 10. Grb obitelji Lippomano na stupu s položaja Bristovac

Kada je podignuta crkva Sv. Marije ne znamo, ali je to vjerojatno bilo između 1467. i 1573. na što upućuju dva dokumenta iz tih godina (vidi niže). U dnevniku Bizzina pohoda 1750. navodi se da je odavno bez krova i dijelom srušena.⁴⁰ Kao ruševina spominje se i 1830. uz naznaku da je vlasništvo slatinske općine.⁴¹ Karaman je 1933. vidio njene ostatke i zabilježio da dijelovi vrata leže na zemlji te da je na nadvratniku grb obitelji Alberti, a datirao ju je u drugu polovinu 15. ili prvu polovinu 16. stoljeća.⁴² U svom članku iste godine don Dražin piše da je crkva duga 5, a široka 3 m i da se krov sačuvao jedino na apsidi. Nadvratnik s grbom obitelji Alberti iz 15. st. bio je na zemlji dok su ispred vrata iskopana dva groba s kosturima. Do crkve se nalazila cisterna.⁴³ Katić pak 1957. piše da je apsida postojala do prije 4-5 godina i uz nju hrpa kamenja, a po njenom zidu zaključuje da je bila iz vremena renesanse.⁴⁴

Spomenuti nadvratnik još postoji na zemljištu Leopolda Cipirite. To je jednostavna kamena greda bez ikakva ukrasa i natpisa. Grb pripada splitskoj obitelji Alberti i ima izdužene vrhove što stilski odgovara 15. stoljeću. Takav znamen srećemo na portalu njihove palače u Splitu, ali tu ima karakteristični gotički okvir.⁴⁵ Crkvi su pripadala i dva profilirana ulomka uzidana u cisternu na istoj parceli te tri ulomka koja su tvorila luk. Možda su dijelovi vrata tri kamene grede ugrađene u potporni zid zemljišta. Bilo bi dobro da se nadvratnik s grbom pohrani u kakav muzej i tako sačuva od budućega propadanja.

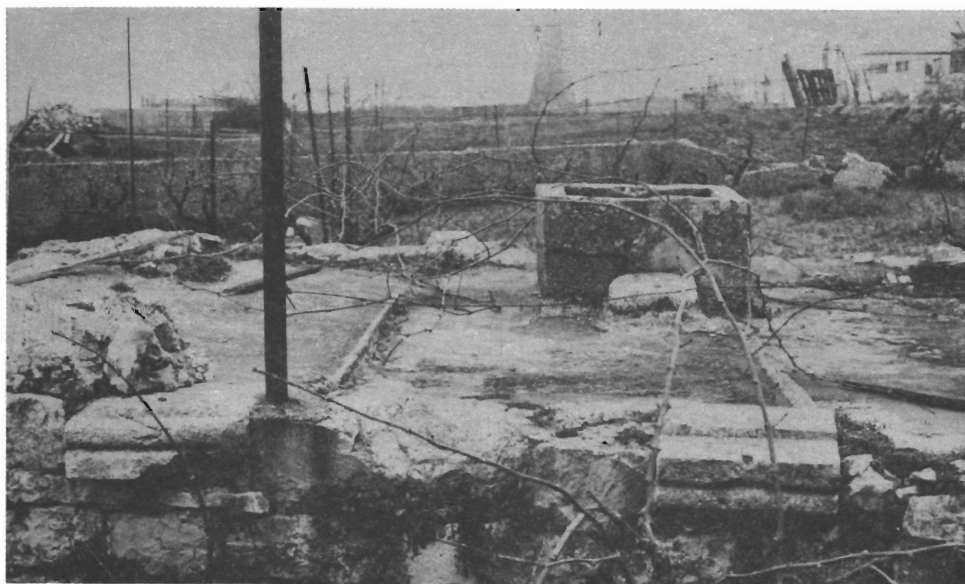
Postojanje grba Albertijevih na ulazu u crkvu Sv. Marije vezuje se uz imanje koje je ta obitelj imala na Čiovu. Godine 1467. sklopio je Nikola Alberti ugovor sa zidarom Martinom Bogdanićem da mu podigne kuću i mlin (za masline).⁴⁶ Isti je plemić 1474. dopustio Šimunu Ratkoviću iz Ostroga da se sa svojom obitelji naseli na njegovo imanje i tu sagradi kuću, obvezavši ga pritom na određena davanja.⁴⁷

Sudeći po zemljovidu Splita i okolice Martina Kolunića Rote iz oko 1550.⁴⁸ i njegovoj kasnijoj djelomičnoj preradbi iz oko 1650. na kojima je označena sa "Dualberti",⁴⁹ kuća Albertijevih nalazila se blizu crkve Sv. Marije i granice, na splitskoj strani. Čini se da je relativno brzo zapuštena jer se 1750. navodi da je kapela, koja joj je pripadala, već odavno bez krova i dijelom srušena.⁵⁰ U protokolu zgrada za područje Slatina iz 1830., koji prati katastarski plan, niti jedna kuća nije označena kao vlasništvo obitelji Alberti. U protokolu zemljišta zabilježeno je nekoliko čestica oko Sv. Marije koje je obrađivao Antun Miše iz Žednoga, kolon Lovre Albertija iz Splita.⁵¹ Prema jednoj notarskoj ispravi iz 1573. Petar Alberti se obvezao da će ustupiti 180 libara pšenice za gradnju crkve u Slatinama pod uvjetom da mještani godišnje u sedam dana posvećenih Bogorodici daju služiti misu u kapeli pridruženoj njegovoj kući u Slatinama.⁵² Ovaj dokument jasno pokazuje vezu između nadvratnika s grbom iz Sv. Marije i obližnjeg posjeda Albertijevih na Čiovu, tj. da je ta crkva bila njihova obiteljska kapela koja je služila i za pokapanje na što upućuju dva groba tu otkopana.⁵³

Kao što u literaturi gotovo nema spomena o splitsko-trogirskoj granici na Čiovu isto tako rijetko je ucrtana na zemljovidima. Njen najstariji prikaz je na spomenutoj Rotinoj karti iz oko 1550. Kao oznaka granice služe stabla (9), ne stupovi, koji se u skoro ravnoj liniji protežu od sjeverne do južne strane otoka, a

Sl. 11. Grb obitelji Alberti na nadvratniku srušene crkve Sv. Marije (foto H. Buble)

Sl. 12. Dva ulomka crkve Sv. Marije uzadana u cisternu (foto H. Buble)

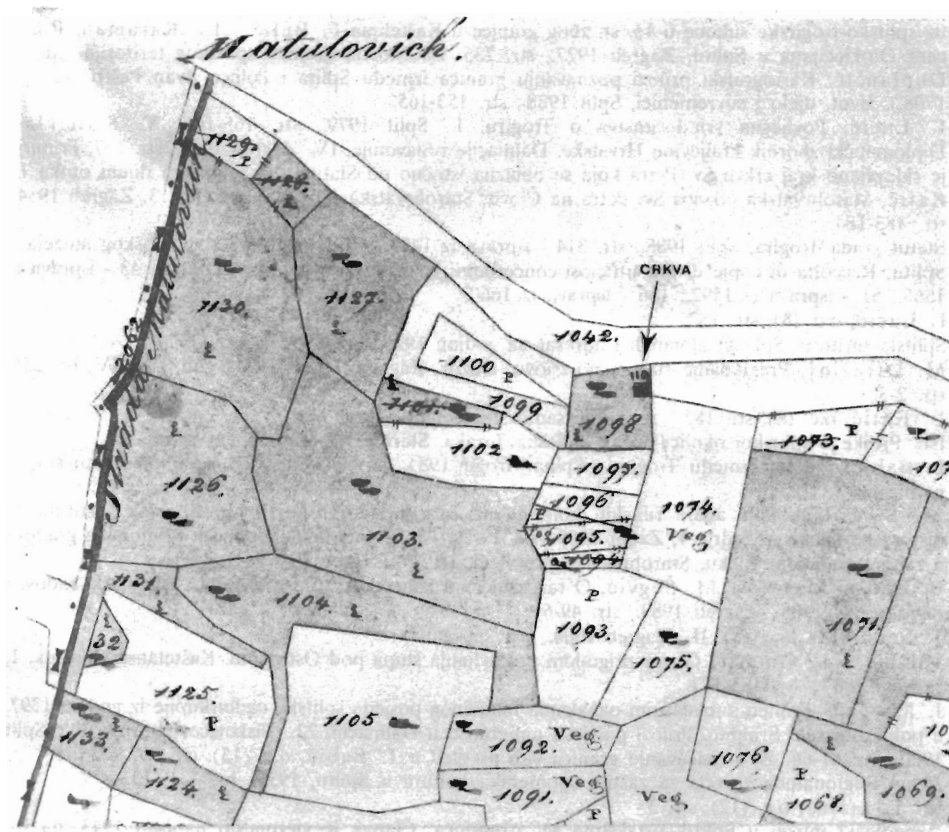
Sl. 13. Ulomci luka crkve Sv. Marije (foto H. Buble)

Sl. 14. Splitsko-trogirska granica i kuća Albertijevih na Kolunićevoj karti, oko 1550. (foto Ž. Bačić)

uz njih je riječ "Confin". Na djelomično prerađenoj Rotinoj karti objavljenoj oko 1650.⁵⁴ zadržana je riječ "Confin", ali nema niza stabala jer priređivač karte očito nije shvatio njegovo značenje.

Sljedeći prikaz granice donosi Lucić 1673. u svojoj povijesti Trogira na zemljovidu teritorija trogirске i splitske komune.⁵⁵ Nakon toga objavljena je oko 1694. u Coronellijevu portolanu i to dva puta. Prvi je na zemljovidu Dalmacije od Trogira do ušća Bojane, a drugi na karti Trogira s Čiovom gdje je granica povučena zapadno od samostana Sv. Križa.⁵⁶ Isti zemljovid Dalmacije ponovno je tiskan u Coronellijevu djelu "Isolario dell'atlante veneto", I., Venezia 1696. Prvi put granica je točno ucrtana na katastarskom planu Slatina i Žednog iz 1830. Tu je ona jasno označena, a uz toponime "Prapaunizza" i "Rudine", na samoj liniji razgraničenja, vide se dvije oznake koje vjerojatno znače opisane međaše.⁵⁷ U novije vrijeme granica se vidi npr. na planu splitske općine iz 1925.⁵⁸ i karti katastarskih općina kotara Split iz 1961.⁵⁹

Sl. 15. Početak granice i položaj crkve Sv. Marije (br. 119) na katastarskom planu iz 1830. (foto Ž. Bačić)

- ¹ G. Novak, Povijest Splita, I., Split 1957., str. 289, 455. J. Stipišić - M. Šamšalović, Zapisnici Velikog vijeća grada Splita 1352.-1354., 1357.-1359., Zbornik Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU, 12, Zagreb 1982., str. 69, 107. Balcije nije ispunio svoje obveze prema općini pa se o njegovu dugu raspravljalo na sjednici vijeća 1357. Isto, str. 79, 147.
- ² G. Novak, o.c. (1), str. 289. J. Stipišić - M. Šamšalović, o.c. (1), str. 70, 113.
- ³ G. Novak, o.c. (1), str. 455. J. Stipišić - M. Šamšalović, o.c. (1), str. 88, 98, 181, 216.
- ⁴ J. Stipišić - M. Šamšalović, o.c. (1), str. 90, 189.
- ⁵ G. Novak, Povijest Splita, II., Split 1961., str. 69, 277, 278. Isti, Mletačka uputstva i izvještaji, IV., Zagreb 1964., str. 230, 332, 338. Isto, VII., Zagreb 1972., str. 205. Bilancio della Comunità di Spalato pel 1750., Lo schiesone spalatino - lunario ... per l'anno 1882., Spalato 1881., str. 3, 7.
- ⁶ G. Novak, o.c. (5), str. 97, 99, 109-111, 117, 176, 331, 348. Isti, Mletačka ..., o.c. (5), IV., str. 328, 338, 379, 382.
- ⁷ G. Novak, o.c. (1), str. 173. V. Omašić, Topografija Kaštelanskog polja, Split 1978., str. 97-100, 128-129. Isti, Povijest Kaštela, Split 1986., str. 68-76. U vezi s brazdama na dva stupa na lijevoj strani Peristila i na jednom stupu u peripteru katedrale, koji su vjerojatno nastali "posvećivanjem" mačeva prije odlaska u boj, Bulić navodi da su borbe u srednjem vijeku bile česte i kao primjer spominje okršaje s Mongolima, Tatarima, Turcima i Trogiranima. (F. Bulić, Tagli su tre colonne antiche nel palazzo di Diocleziano a Spalato, *Bullettino di archeologia e storia dalmata* (dalje *Bullettino*), XXXV, Spalato 1912., str. 60-64). Na drugom mjestu on kaže da se te brazde vezuju uz splitsko-trogirske sukobe u 13. st. zbog granice u Kaštelima. F. Bulić - Lj. Karaman, Palača cara Dioklecijana u Splitu, Zagreb 1927., str. 235. Za istočnu granicu splitskog teritorija vidi A. Duplančić, Kartografski prilozi poznavanju granica između Splita i Poljica, Ivan Paštrić (1636.-1708.), život, djelo i suvremenici, Split 1988., str. 153-165.
- ⁸ I. Lucić, Povijesna svjedočanstva o Trogiru, I., Split 1979., str. 165-166. T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, IV., Zagreb 1906., str. 197. Primirje je sklopljeno kraj crkve Sv. Petra koja se nalazila istočno od Slatina, na splitskom dijelu otoka. L. Katić, Starohrvatska crkva Sv. Petra na Čiovu, Starohrvatska prosvjeta, ser. III., 3, Zagreb 1954., str. 183-184.
- ⁹ Statut grada Trogira, Split 1988., str. 314 - isprava iz 1434. Arhivska zbirka Arheološkog muzeja u Splitu, *Raccolta di copie di atti ufficiosi concernenti la Dalmazia*, sign. 49 g 19, str. 43 - isprava iz 1565., 51 - isprava iz 1592., 186 - isprava iz 1660.
- ¹⁰ I. Lucić, o.c. (8), str. 187.
- ¹¹ Splitski teritorij, Splitski almanah i adrešar za godinu 1925., Split 1925., str. 43.
- ¹² M. D[ražin], Pregledanje starina po Čiovu, Obzor, Zagreb, 7. XI. 1933., god. LXXIV., br. 255, str. 2-3.
- ¹³ L. Katić, o.c. (8), str. 183 - spominje samo stup s natpisom.
- ¹⁴ Isti, Prilike u splitskoj okolici poslije odlaska Turaka, *Starine*, 47, Zagreb 1957., str. 266.
- ¹⁵ I. Babić, Prostor između Trogira i Splita, *Trogir* 1984., str. 94, bilj. 17 - spominje samo stup s natpisom.
- ¹⁶ M. Suić, Limitacija agera rimskih kolonija na istočnoj jadranskoj obali, *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru*, 1, Zadar 1955., str. 19-20. Isti, Ostaci limitacije naših primorskih gradova u ranom srednjem vijeku, *Starohrvatska prosvjeta*, III., 5, Zagreb 1956., str. 15-16.
- ¹⁷ B. Kuntić-Makvić - M. Šegvić, O razgraničenju između Aserije i Alverije, *Arheološki radovi i rasprave*, 11/1988., Zagreb 1989., str. 49-61.
- ¹⁸ T. Smičiklas, o.c. (8), II., Zagreb 1904., str. 250-251.
- ¹⁹ Vidi bilj. 7. V. Omašić, Govor prigodom postavljanja stupa pod Ostrogom, *Kaštelanski zbornik*, 1, Kaštela 1987., str. 185-187.
- ²⁰ J. Marušić, Kamen s međašnim oznakama feudalnog posjeda splitske nadbiskupije iz godine 1397. u poljičkom selu Srinjinu, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 22, (Fiskovićev zbornik, II.), Split 1980., str. 61-66. Za označavanje granica vidi pregled u: I. Babić, o.c. (15), str. 39, 92, 176.
- ²¹ Arhiv Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu, 1933., br. 131, 133.
- ²² M. D[ražin], o.c. (12), str. 3.
- ²³ Arheološki muzej u Splitu, ostavština M. Abramića. Članak je vjerojatno napisan 1943. na što upućuje pismo M. Dražina od 4. lipnja te godine. Možda je bio namijenjen "Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku" koji su talijanske vlasti pokušavale obnoviti jer osim hrvatske verzije članka postoje i dvije na talijanskom (rukopisna i otipkana na mašini). Skica granice, koja se spominje u članku, nije sačuvana. Abramićeve bilješke, ali ujednačene s ostalima, stavljene su u navodnike.

- ²⁴ Brojevi slika u Abramićevu tekstu ne odgovaraju slikama u ovom članku jer sačuvane fotografije nemaju numeraciju.
- ²⁵ Nije jasno je li Abramić ovdje mislio donijeti fotografiju ili svoj crtež natpisa. Čini nam se uputnim objaviti tekst natpisa iz rukopisnog primjerka članka.
- ²⁶ Ovaj detalj opisa je čudan.
- ²⁷ "V.M. Coronelli, Blasono veneto, u njegovu djelu Repubblica di Venezia, II., Venezia (oko 1694.), tab. 53. J.C. Wagenseil, Der adriatische Löw, Altdorf 1704., tab. VIII."
- ²⁸ "V.M. Coronelli, o.c. (27), tab. 69, 70. J.C. Wagenseil, o.c. (27), tab. IX." U jednoj drugoj bilješci Abramić objašnjava podrijetlo novaca na grbu Michieli: "Po legendarnoj predaji novci na grbu Michieli su uspomena na ingenioznu zamisao dužda Domenico Michiel za vrijeme zaposjedanja Tira (g. 1124). Kad dužd nije imao više zlatnih dukata, pusti u promet kožnati novac, a poslije pobjedonosnog pothvata povuče ih uz zamjenu novcima od čistog zlata. H. Kretschmayr, Geschichte von Venedig, I., Gotha 1905., str. 227, 455."
- ²⁹ I ovdje u godini pogrešno piše broj 8 umjesto 7, ali to je očita tipkarska pogreška jer i u talijanskom tekstu stoji br. 7. Michieli je bio knez od 1472. do 1475. "Rettori della città di Spalato sotto il dominio veneto (dall'a. 1420-1797), Bullettino, XXII., Spalato 1899., str. 112." G. Novak, o.c. (5), str. 268. U splitskom Arheološkom muzeju čuva se jedan kapitel s grbom ovog kneza. A. Duplančić, Mletački lavovi u Splitu, Kulturna baština, 18, Split 1988., str. 34.
- ³⁰ Lippomano je bio knez od 1473. do 1477. "P. Andreis, Storia della città di Traù, Spljet 1908., str. 364." Isti, Povijest grada Trogira, II., Split 1978., str. 402. I. Lucić, o.c. (8), II., str. 1142.
- ³¹ "C. Fisković, Najstariji kamene grbovi grada Splita, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva, NS, XVII., Zagreb 1936., str. 183-194." I. Babić, Prilog trogirskoj sfragistici, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 21, (Fiskovićev zbornik, I.), Split 1980., str. 267-272.
- ³² Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika II., Zagreb 1884.-1886., str. 409-410. V. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik, II., Zagreb 1909., str. 241.
- ³³ Prema kazivanju jedne starice stup je bio kraj zemlje Blaža Belasa.
- ³⁴ Nadbiskupski arhiv u Splitu, S, br. 66, vizitacija nadbiskupa P. Bize, str. 119: "V'erano però due Chiese Campestri una d' S. Margarita pochi passi distante dal confin d' questa Giurisdizione, diviso da quel d' Traù e segnato con una Colonna alzata in una masiera da gran tempo scoperta, ed in parte distrutta." L. Katić, o.c. (14), str. 266.
- ³⁵ P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, II., Zagreb 1972., str. 377. M. Šimundić, Rječnik osobnih imena, Zagreb 1988., str. 210.
- ³⁶ M. Šimundić, o.c. (35), str. 210.
- ³⁷ K. Prijatelj, Tri doprinosa o splitskim baroknim slikama, Bulletin Razreda za likovne umjetnosti JAZU, 1(47), Zagreb 1979., str. 87. Isti, Studije o umjetninama u Dalmaciji, IV., Zagreb 1983., str. 131. Vidi dalji tekst o kući Albertijevih.
- ³⁸ Povijesni arhiv u Splitu, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju, protokol zgrada za područje Slatina, br. 119: "Chiesa diroccata sotto il Titolo di St: Maria". Kasnije je to prekriziženo i zapisano: "Santa Maria in Rovina". U mapi br. 575 s tlocrtom čestica područja Slatina na listu I. označen je toponim "S.a Maria", a u protokolu zemljišta "Sveta Mare".
- ³⁹ Prvo izdanje ove karte objavljeno je kao tab. I. u: L. Jelić, F. Bulić, S. Rutar, Vodja po Spljetu i Solinu, Zadar 1894., s naslovom "Arheologična karta Solina i okolice", a u donjem desnom kutu stoji "Pod nadzorom Dra L. Jelića". Ista karta objavljena je kao tab. II. u Bullettino, XXV, Spalato 1902. U ovom izdanju crkva nije označena. Drugo izdanje objavljeno je 1905. i tu je ucrtan položaj crkve. Kod ovog izdanja naslov je isti, ali piše "Arheologična" i nema napomene o Jeliću. Objavljena je kao tab. I. u Bullettino, XXXI., Spalato 1908. Da je drugo izdanje iz 1905. vidi Arhiv društva "Bihać", Arheološki muzej u Splitu, 1905., br. 4, 6, 23 - godišnji obračun.
- ⁴⁰ Vidi bilj. 34.
- ⁴¹ Vidi bilj. 38. Tu se navodi da joj je površina osam klaftera.
- ⁴² Vidi bilj. 21.
- ⁴³ M. D[ražin], o.c. (12), str. 3. Pripisivanje grba obitelji Alberti i njegovo datiranje rezultat su Dražinova dopisivanja s Karamanom. Vidi bilj. 21.
- ⁴⁴ L. Katić, o.c. (14), str. 266.
- ⁴⁵ C. Fisković, Marko Marulić Pečenić i njegov likovni krug, Čakavska rič, 1, Split 1972., str. 73. U istom članku grb Albertijevih na nadgrobnoj ploči u Poljudu (str. 53) i jednom kaležu iz rizične stolne crkve (str. 77).
- ⁴⁶ Povijesni arhiv u Zadru, Stara splitska općina, kut. 3a, sv. 11, sveščić B, str. 7v-8v. Ugovor glasi:

“Die 4. Febr. Vir nobilis ser Nicolaus de Albertis fecit tale pactum et acordum cum magistro Martino Bogdanich muratore presente et contactante. Videlicet quod dictus Martinus debeat et teneatur levare et fabricare de muro domus dicti ser Nicolai posita in Insula bua ponendo omnia necessaria et convenientia dicte fabrice di suo. Videlicet lapides, savornam, manuales, aquam et alia, faciendo sibi et manualibus expensas suis propriis sumptibus. Exceptis lapidibus laboratis pro ponendis portis et fenestris, et calcina viva. Videlicet non savornata sive spastata, excepto etiam quod dictus ser Nicolaus promisit dicto magistro pro facienda dicta fabrica dare et acomodare omnia lignamina necessaria pro conficiendis pontibus et armaturis dicte fabrice ... necessarijs, promitens dictus ser Nicolaus eidem Martino dare et persolvere libram novem parvorum pro quolibet passu murali constructo, mensurari etiam loca vacua videlicet portas et fenestras. Quod laborerium dictus Martinus promisit et se obligavit complere et perficere per totum mensem Madij proxime futurum. Quam quidem mercedem suam dictus ser Nicolaus promisit dare et persolvere duas tertias partes in pecuniis et aliam tertiam partem in vino et bladis secundum pretium tunc currens. Insuper dictus Martinus promisit dicto ser Nicolao eidem facere de dicta arte sua post completum laborerium predictum immediate inconficiendo ei certum molinum et alia laboreria prope dictam domum pro tanto tempore, quantum placebit dicto ser Nicolao qui ser Nicolaus promisit dicto Martino dare et persolvere singulis diebus in quibus laborabit et laborare poterit solidos viginti parvorum et expensas. Diebus autem festivis et in quibus laborare non poterit propter pluvias et alia impedimenta idem ser Nicolaus teneatur facere expensas eidem magistro Martino. Item quod dictus Martinus teneatur dare et ponere in opera dicte fabrice tot mudionos magnos atque (?) solidos (?) 8 parvorum pro quolibet et parvos ... 4, quot eidem ser Nicolao placebunt. Que dicte partes promisserunt sibi ... omnia suprascripta ... sub pena Statuti Spalati et obligatione omnium bonorum ... Actum Spalati in logia Sancti Laurentij coram ser petro natali examinatore presentibus Magistro Doymo carepich, et Matheo sartore ...” Po riječima C. Fiskovića Bogdanić je sagradio “kuću i most uz more na Čiovu”. (Isti, Umjetnički obrt XV.-XVI. stoljeća u Splitu, Zbornik Marka Marulića, Zagreb 1950., str. 137. Isti, o.c. (45), str. 66.) Međutim, ovdje je riječ “pontibus” vezana uz skele (armaturis) i ne označava običan most za prijelaz nego vrst drvena visećega mosta kojim se koriste graditelji i slikari. Dizionario della lingua italiana, V, Bologna 1823., str. 406. G. Boerio, Dizionario del dialetto veneziano, Venezia 1856., str. 521. N. Zingarelli, Il nuovo Zingarelli - vocabolario della lingua italiana, Bologna 1989., str. 850 - ad Grillo, 4. E. Concina, Pietre, parole, storia, Venezia 1988., str. 115. Isti majstor Bogdanić vodio je radove na izgradnji kula obitelji Cambij 1478. i 1480. C. Fisković, o.c. (46), str. 137-138. V. Omašić, Topografija ..., o.c. (7), str. 181. Isti, Povijest ..., o.c. (7), str. 129-130.

⁴⁷ V. Omašić, Topografija ..., o.c. (7), str. 129. Isti, Povijest ..., o.c. (7), str. 76.

⁴⁸ Archivio storico per la Dalmazia, Roma 1928., anno III., vol. IV, fasc. 23, str. 250. O ovoj karti i njenim kasnijim izdanjima vidi A. Duplančić, Grada za poznavanje kliške tvrđave do početka 19. stoljeća, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 17/1991., Zagreb, 1993., str. 194-196.

⁴⁹ G. Novak, o.c. (5), str. 421. I. Babić, o.c. (15), str. 106.

⁵⁰ Vidi bilj. 48.

⁵¹ Povijesni arhiv u Splitu, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju, protokol zemljišta za područje Slatina.

⁵² Vidi bilj. 37.

⁵³ M. D[ražin], o.c. (12), str. 3.

⁵⁴ Vidi bilj. 49.

⁵⁵ I. Strohal, Statut i reformacije grada Trogira, Zagreb 1915., tab. III. I. Lucić, o.c. (8), I., tab. III.

⁵⁶ V. M. Coronelli, Mari, golfi, isole, spiagge ..., Venezia, oko 1694., tab. 6, 55.

⁵⁷ Arhiv mapa (vidi bilj. 38), mapa br. 575 - Slatine, list I; br. 748 - Žedno, list V.

⁵⁸ Vidi bilj. 11, karta u prilogu. Ista i u: Splitski almanah za god. 1925.-1926., Split 1927., prilog.

⁵⁹ Regionalni prostorni plan kotara Split, I., Split 1961., str. 66.

Summary

DEFINING THE BOUNDARIES BETWEEN SPLIT AND TROGIR ON
THE ISLAND OF ČIOVO IN THE 15TH CENTURY

The photos of the columns which mark the border between Split and Trogir on the Island of Čiovo are reproduced in this paper. From the inscription and coat of arms on the main column which was originally placed at the top of the island and is now in front of the vicarage in Slatine, it can be concluded that the boundaries were defined in 1473.

St Mary's church (also called by some St Margaret's) was by the boundary. This church was the Alberti family chapel. In 1467 Nikola Alberti from Split had a house built on his property on the Island of Čiovo. The church lintel with the family coat of arms testifies to their connections with the church. In the course of time the church was neglected and torn down.

